

Bir Ramazan ayını daha sevinç ve tevekkülle idrak ediyoruz. Rabbimize şükürler olsun.

Bildiğiniz gibi, Ramazan, başı rahmet, ortası mağfiret ve sonu da cehennemden kurtuluş olarak müjdelenmiş kutlu bir aydır. Bu ay ibadetlere ağırlık vermemiz gereken bir ay olduğu kadar, aynı zamanda bizi düşünmeye, kendimizi ve yaptıklarımızı sorgulamaya sevk etmesi nedeniyle de müstesnadır.

Geçtiğimiz dönem dünyada ve Türkiye’de önemli gelişmelere sahne oldu. Covid 19 pandemisi her ne kadar çok büyük ölçüde sona erse de, medeniyetin ve teknolojinin geldiği aşamaya rağmen insan çaresizliğini göstermesi bakımından adeta ilahi bir ikaz gibiydi. Bununla birlikte, tüm dünyada ahlaki değerlerden yoksunluk sonucu ortaya çıkan kaos, stokçuluk ve fırsatçılık gibi yozlaşma temayüllerine şahit olduk. Bu durum mal ve hizmet piyasalarında salgın sebebiyle tedarik zincirlerinde yaşanan aksaklıkların katmerlenmesine katkıda bulunurken, rekabetçi sürece de zarar verdi ve tekelci eğilimler güçlendi. Rekabet otoriteleri olarak bunların sonuçlarıyla hep birlikte mücadele ettik.

Ülkemizin güney illerinde 6 Şubat 2023 tarihinde yaşanan büyük deprem felaketi ise yakın tarihimizde yaşanan trajedilerin belki de en korkuncuydu. 50 binin üzerinde insan hayatını kaybederken yaklaşık 120 bin kişi yaralandı. Geriye 11 ilde olayın travmalarını yıllarca hissedecek milyonlarca insan, 250 bin yıkılmış ya da ağır hasarlı bina kaldı. Şimdi devletimiz bölgenin yeniden inşası ve depremin yaralarının sarılması için yoğun gayret gösteriyor.

Felaketler her zaman yaşanabilir. Ancak, tıpkı pandemi sürecinde olduğu gibi, ülkemizi sarsan bu olayda da, insanın kusur ve zaafınının, aşırı kazanç hırsının felaketin şiddetini arttırmada büyük rol oynadığını yakından müşahade etmiş olduk.

Nitekim, Peygamber Efendimiz (S.A.V.)’in bir hadisi de tam bu noktaya dikkat çekmektedir:

“Dünya malı, tatlı ve çekicidir. Kim onu tok gözlü bir şekilde alırsa o mal bereketlenir. Kim de onu açgözlülük ve ihtirasla alırsa bereketi kaybolur. Hırslı insanlar yiyip de bir tür doymayan obur kimseler gibidir. Veren el, alan elden daima üstündür”¹

Bu hadisle Hz.Peygamber hırs, açgözlülük, oburluk ve tamah olgularıyla neredeyse **tekelleşme** ve onun ardında yatan psikolojinin tarifini yapmaktadır. Çünkü tekelleşmede de *“hepsi benim olsun”* anlayışı vardır. Helal kazancın İslami öğretilerde çok sık vurgulandığı bilinmektedir. Her

¹ Buhârî, Zekât, 50.

ne kadar hadiste bu anlayış için doğrudan helal değildir denilmiyorsa da, bir alt tonda da olsa, “*bereketi kaybolur*” denilerek, bu tür kazançların meşruluğu sorgulanmakta, inananlar bireysel ve toplumsal kayıplar noktasında ikaz edilmektedir.

Konuya ilişkin bir ayette ise şöyle denilmektedir:

*“Allah’ın, (fethedilen) memleketlerin ahalisinden peygamberine kazandırdığı mallar; Allah’a, peygambere, onun yakınlarına, yetimlere, yoksullara ve yolda kalmışlara aittir. O mallar, içinizden yalnız zenginler arasında dolaşan bir servet (ve güç) hâline gelmesin diye.”*²

Ayet her ne kadar ganimetlerin toplumun değişik kesimleri arasında paylaşılması bağlamında bu ifadeleri kullanıyorsa da, burada konuyu daha geniş bir okumaya tabi tutmak mümkündür. Zira, sonuçta ortada, kaynağı ne olursa olsun paylaşımına konu bir servet söz konusudur. Ayet bu servetin bir ülkede/toplumda paylaşımının nasıl olması gerektiği noktasında yol göstermektedir. İşte burada rekabet hukuku kavramlarına daha doğrudan bir atıf olduğunu görüyoruz. Zira, ayet açıkça imkanlardan yararlanılması noktasında, sadece, “*zenginler*” olarak tanımlanan belirli şahısların hak sahibi olmasına karşı çıkmakta, imkanların olabildiğince geniş bir çevreye yayılmasını istemektedir. Burada, **zenginler** ifadesiyle günümüz rekabet hukuku terminolojisindeki **hâkim durumdaki teşebbüslere** ve **kartellere** bir gönderme olduğunu düşünmek yerindedir. Ayet servetin tahakküm aracı olarak kullanılmasını kınamaktadır. **Bir başka deyişle** kastedilen, zenginlik nüfuz ve etkisini kullanarak daha fazla pay alması, böylece zenginlik daha da zenginleşmesidir. Rekabet hukuku terminolojisiyle ifade edecek olursak, belirli **teşebbüslerin rekabeti kısıtlayıcı, engelleyici uygulamalarla hâkim durumlarını güçlendirmelerine** bir işaret olduğunu düşünebiliriz.

Yine ayetteki servetin **yalnız zenginler arasında dolaşması** (*bir başka deyişle hep onlarda birikmesi, onların arasında kalması ve kullanılması*) ifadesi de dikkat çekicidir. Ayet bu durumu olumsuzlamaktadır. Nitekim rekabet hukuku terminolojisiyle, bu durum **hakim durumun kötüye kullanılması** veya **oligopol piyasalarda sık görülen anlaşma, uyum eylem ve kararlar sebebi** ile **rekabetin oluşmadığı**, ortadan kalktığı durumlara karşılık gelmektedir. Çünkü sonuç olarak bu durumlarda pazar payının rakipler aleyhine haksız şekilde artması söz konusu olmakta, böylelikle servet hep dar bir çevrenin elinde kalmaktadır.

² Haşır suresi 7. ayet (Diyanet İşleri Meali (yeni))

Görüldüğü gibi, gerek hadisler ve gerekse de ayetler okudukça, üzerinde düşündükçe inananlara değişik kapılar açan metinler olarak kendilerini göstermektedir. Bu kapıların bir kısmı da rekabet hukuku uygulamaları için kılavuz olabilme potansiyeline doğru açılmaktadır.

Unutulmamalıdır ki, İslam her şeyden önce bir ahlak toplumunu hedefler. Zira getirilen kurallar ne derece sağlam olursa olsun, temelinde insan hırslarını ve arzularını dizginleyen iyi ve doğru davranış kalıpları olmazsa yetersiz kalacaktır. Nitekim başka bir hadisinde Hz. Peygamber “*Ben güzel ahlâkı tamamlamak/uygulamak için gönderildim*”³ buyurmaktadır.

İlaveten belirtmek gerekir ki, kadim İslam hukukunda, pazarın düzenlenmesi ve denetlenmesi konusu “hisbe” başlığı altında incelenmiştir. Bu konu da “*iyiliği emretme, kötülükten men etme*” temelinde incelenerek, böylelikle ahlaki boyut ön plana çıkarılmıştır.

Günümüzde serbest ve adil ticaretin temeli olan rekabet hukuku uygulamaları ve rekabet kültürü iş dünyasında kökleştikçe, doğru ve ahlaklı ticaretin de yaygın hale geleceği umulabilir. Nitekim, İslamın iş hayatı için vaz ettiği temel prensipler ile rekabet kurallarının amaçları bu noktada örtüşmektedir. Bu açıdan İslam dininin mensubu olmak rekabet hukuku uygulayıcıları olan bizler için bir avantaj ve keşfedilmeyi bekleyen geniş bir saha olarak önümüzde durmaktadır.

Bu konuda katkılarınızı bekler, bilvesile mübarek Ramazan ayının bereketli geçmesini temenni eder, yaklaşan Ramazan Bayramınızı en samimi duygularla şimdiden tebrik ederim.

Birol Küle

Başkan

Rekabet Kurumu

³ Ebu Hureyre’den nakleden İbn Hanbel, II, 381